

LAKIVALIOKUNNAN LAUSUNTO 21/2014 vp

Kansallisen ihmiskaupparaportoin kertomus 2014

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 7 päivänä lokakuuta 2014 lähettäessään Kansallisen ihmiskaupparaportoin kertomuksen vuodelta 2014 (K 19/2014 vp) valmistelevalle käsiteltäväksi työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan samalla määrännyt, että lakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- vähemmistövaltuutettu Eva Biaudet ja ylitarkastaja Venla Roth, Vähemmistövaltuutetun toimisto

- erityisasiantuntija Ville Hinkkanen, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Karolina Henriksson ja erityisasiantuntija Tero Mikkola, sisäministeriö
- osastonjohtaja, kärkejätuomari Jaana Helander, Helsingin käräjäoikeus
- rikostarkastaja Ismo Siltamäki, Helsingin poliisilaitos
- lakimies Maija Koskenoja, Pro-tukipiste ry
- professori Johanna Niemi
- apulaisprofessori Sakari Melander
- YTT Anna Kontula.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Valtakunnansyyttäjänvirasto
- sisäministeriön poliisiosasto
- Suomen Asianajajaliitto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Kansallinen ihmiskaupparaportoin on toisessa eduskunnalle antamassaan kertomuksessa arvioinut vuonna 2010 annetun ensimmäisen kertomuksen ja sen perusteella valtioneuvostolle annettujen eduskunnan lausumien toimeenpanoa. Toiseksi ihmiskaupparaportoin on arvioinut seksuaalisen hyväksikäytön tunnistamista ja hyväksikäytön kohteeksi joutuneiden ihmiskaupan uhrien oikeuksien toteutumista rikosprosesseissa. Kertomuksessa on valittu erityisen tarkas-

telun kohteeksi ihmiskauppa seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa. Ihmiskaupaa käsitellään kertomuksessa sekä laajasta yhteiskunnallisesta että juridisesta näkökulmasta. Lakivaliokunta katsoo, että ihmiskaupparaportoin kertomus on perusteellinen ja ansiokkaasti laadittu. Kertomuksen näkökulma ihmiskauppaan on uhrilähtöinen. Vuoden 2010 kertomuksesta antamansa lausunnon (LaVL 16/2010 vp) mukaisesti lakivaliokunta korostaa, että uhrinäkökulman ohella ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa on otettava huomioon myös muita näkö-

kulmia ja tavoitteita, kuten ihmiskaupan ehkäiseminen ja rikosentekijöiden saattaminen vastuuseen.

Vuoden 2010 ihmiskaupparaporttoijan kertomukseen sisältyneet suositukset ja eduskunnan lausumat antoivat selkeän suunnan ihmiskaupan vastaiselle toiminnalle. Ihmiskaupparaporttoija katsoo, että kehitys ihmiskaupan vastaisessa toiminnassa on vuoden 2010 kertomuksen jälkeen ollut positiivista niin määrällisesti kuin laadullisesti. Myönteisen kehityksen jatkamiseksi ihmiskaupan vastaisessa työssä lakivaliokunta tukee ihmiskaupparaporttoijan suositusta ihmiskauppaa ennalta ehkäisevän toimintaohjelman laatimiseksi. Samoin valiokunta pitää ihmiskaupparaporttoijan tavoin tärkeänä seurata ehdotettujen lainsäädäntömuutosehdotusten vaikutuksia ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin havaittujen ongelmien ratkaisemiseksi. Valiokunta pitää myös tärkeänä, että oikeusministeriö on asettanut työryhmän valmistelemaan Euroopan unionin uhridirektiivin (direktiivi rikoksen uhrin oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista (2012/29/EU)) täytäntöönpanoa.

Ihmiskaupparaporttoija pitää yhtenä ihmiskaupan vastaisen toiminnan keskeisimpänä haasteena ihmiskaupan määritelmää ja sen suhdetta paritukseen, rikoslain ihmiskauppasäännösten soveltamis- ja tutkintaongelmiin ja säännösten keinoja koskeviin avoimiin tunnusmerkistöihin. Lakivaliokunta on käsitellyt kuluneen vuoden aikana hallituksen esityksen rikoslain muuttamisesta ihmiskauppaa ja paritusta koskevien rangaistussäännösten osalta (HE 103/2014 vp), joka perustui vuoden 2010 ihmiskaupparaporttomukseen ja sitä koskevaan eduskunnan kirjelmään. Valiokunta on (LaVM 15/2014 vp) puoltanut hallituksen esityksen mukaisia muutoksia paritusta ja ihmiskauppaa koskevien rangaistussäännösten rajanvedon selkeyttämiseksi. Valiokunta pitää tarpeellisena, että muutosten vaikutuksia säännösten tulkinta- ja soveltamiskäytäntöön jatkossakin seurataan.

Kansallinen ihmiskaupparaporttoija on kertomuksessaan kiinnittänyt erityistä huomiota seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvään ihmis-

kauppaan. Raportissa käsiteltävien tapausten perusteella yhtenä ongelmana näyttää olevan kysymys seksuaalirikoksen tekijän tahallisuudesta eli siitä, missä määrin hän on tiennyt, että uhri ei ole antanut tosiasiallista suostumustaan, vaan on alistunut siihen esimerkiksi ihmiskaupparikoksen tekijän pakottamana. Lakivaliokunta toteaa, että hallitus on antanut esityksen rikoslain 20 luvun 8 §:n muuttamisesta eduskunnalle marraskuussa 2014 (HE 229/2014 vp). Esityksessä ehdotetaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöä koskevan rikoslain pykälän sanamuotoa muutettavaksi niin, että teko olisi rangaistava myös tuottamuksellisesti tehtynä. Samalla ehdotetaan, että teon enimmäisrangaistus korotettaisiin kuudesta kuukaudesta yhteen vuoteen.

Ihmiskaupparaporttoijan kertomuksessa suositellaan oikeudenkäymiskaaren prosessuaalisen keinovalikoiman laajentamiseksi asianomistajien esitutkinnassa tallennettujen videoitujen kertomusten käyttöä myös seksuaaliseen hyväksikäyttöön liittyvien ihmiskaupaoikeudenkäyntien todistelussa. Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä todistelua yleisissä tuomioistuimissa koskevien säännösten uudistamishetki (HE 46/2014 vp). Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että rikoslain 20 luvussa tarkoitettun raiskaus- ja hyväksikäyttörikoksen asianomistajan esitutkinnassa videolle tallennettua kertomusta voitaisiin käyttää eräin edellytyksin todisteena, jos syytetylle on varattu asianmukainen mahdollisuus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Perustuslakivaliokunta totesi asiasta lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVL 39/2014 vp, s. 3—4) seuraavaa: "Perustuslakivaliokunnan mukaan sääntelyyn, jossa kuulustelu-oikeutta pääkäsitelyssä rajoitetaan, tulee lähtökohtaisesti suhtautua erittäin pidättyvästi. Valiokunta pitää kuitenkin hyväksyttävänä hallituksen esityksessä mainituilla uhrin suojelemiseen liittyvillä perusteilla (s. 84—85) raiskauksen, törkeän raiskauksen, seksuaaliseen tekoon pakottamisen, seksuaalisen hyväksikäytön, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön asettamista erityisasemaan myös tilanteissa, joissa asianomistaja

on kuulusteluhetkellä täysi-ikäinen." Lakivaliokunta toteaa perustuslakivaliokunnan kannasta aiheutuvan, että ihmiskaupparaportoin kerronmuksen suositukseen tulee suhtautua varauksella. Kyseisen hallituksen esityksen käsittelyn ollessa kesken valiokunta ei tässä vaiheessa ota asiaan enemmälti kantaa.

Kertomuksessa suositellaan ihmiskaupparaportoin tiedonsaantioikeuden turvaamiseksi oikeutta seurata myös suljetuin ovin käytäviä ihmiskauppaoikeudenkäyntejä. Lakivaliokunta ei pidä perusteltuna ihmiskaupparaportoin osallistumista oikeudenkäynnin suljettuun käsittelyyn, joka käydään asianomistajan oikeusturvan takaamiseksi ja usein lisäksi sen turvaamiseksi, että oikeudenkäynnissä saadaan riittävä näyttö asiassa. Valiokunta ei myöskään pidä suositusta tarpeellisena ihmiskaupparaportoin tiedonsaantioikeuksien kannalta, sillä jokaisesta ihmiskaupparikoksesta salaiseksi julistetut tuomiot lähetetään ihmiskaupparaportoinjalle tiedoksi.

Lakivaliokunta yhtyy ihmiskaupparaportoin näkemykseen koulutuksen järjestämisen tarpeellisuudesta sekä riittävien resurssien turvaamisesta esitutkintaviranomaisille, syyttäjille, oikeusavustajille ja tuomioistuimille. Osaamisen vahvistaminen ihmiskauppasäännöksistä ja laajemminkin perus- ja ihmisoikeuksista on kannatettavaa. Asiantuntijakuulemisessa tuotiin esille, että ihmiskaupaa käsittelevää koulutusta on annettu niin poliisissa, syyttäjälaitoksessa kuin tuomioistuimissakin. Valiokunta toteaa, että koulutusta tulee jatkossa kehittää edelleen ja järjestää aiempaa systemaattisemmin. Hyvänä käytäntönä voidaan pitää sitä, että Helsingin käräjäoikeudessa on ihmiskaupparikoksille määrätty erillinen vastuutuomari, jonka vastuulle kuuluu myös koulutuksen järjestäminen.

Lausunto

Lausuntonaan lakivaliokunta esittää,

että työelämä- ja tasa-arvovaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 17 päivänä joulukuuta 2014

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Anne Holmlund /kok
vpj. Stefan Wallin /r
jä. James Hirvisaari /m11
Mikael Jungner /sd
Arja Juvonen /ps
Suna Kymäläinen /sd
Johanna Ojala-Niemelä /sd

Jaana Pelkonen /kok
Arto Pirttilahti /kesk
Kristiina Salonen /sd
Kari Tolvanen /kok
Ari Torniainen /kesk
Peter Östman /kd.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kirsi Pimiä.